

Світлана Александрівна Прокоф'єва-Акопова,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті обґрунтовано дослідження формування домінуючих професійних та особистісних якостей майбутніх фахівців – вихователів дитячих навчальних закладів, висвітлено структуру особистості і вольових якостей в аспекті професійної діяльності, психологічні особливості людини в аспекті профорієнтації, а також компетентність як необхідна умова професіоналізму; розглянуто вольову регуляцію та самооблізацію як складові професійних якостей особистості. На підставі діагностики домінуючих професійних та особистісних якостей майбутніх фахівців розроблено програму удосконалення домінуючих професійних та особистісних якостей майбутніх фахівців – вихователів ДНЗ.

Ключові слова: домінуючі професійні та особистісні якості, майбутні фахівці, професійна діяльність, компетентність, вольова регуляція, самооблізація.

На вимогу сьогодення на тлі змін до вимог підготовки майбутніх фахівців необхідність професіоналізму й компетентності для будь-якого фахівця обґрунтовує актуальність зазначеної теми. Можна затверджувати, що на будь-якому рівні державної, муніципальної або державної сфер діяльності компетентний співробітник нині скоріше виключення, ніж правило (Айдінян Р., Вооглайд Ю., Лінчевський Є.Є., Нігісен К., Шипунова Т.).

Якщо визнати, що компетентність фахівця представляє сплав практичного досвіду з певними позитивними якостями особистості, то подолання некомпетентності ставиться до числа першочергових завдань.

Багато авторів професіоналізм і компетентність згадують у числі необхідних якостей керівника, що фігурують в одному ряді із кваліфікацією, рівнем професійної майстерності, її плутають із компетенцією (Агеєв В.С., Аунапу Ф.Ф., Базаров Т.Ю., Шпаков В.В.).

Психологічне вивчення трудової професійної діяльності дозволяє не тільки обґрунтувати шляхи, методи і способи удосконалювання діяльності, але також досліджувати фундаментальні явища психіки (формування суб'єкта праці, розвиток здібностей, становлення особистості професіонала, механізми регуляції функціональних станів, прояви особистісних особливостей у трудовій поведінці і т. д.), таким чином, актуальність даного питання не визиває сумніву.

В вітчизняній психології інтенсивно розроблялися прикладні аспекти психології трудової діяльності, а саме питання профорієнтації, профвідбору, профпідготовки, проектування діяльності й інші (Бодров В. О., Зінченко В. П., Завадова Н. Д., Зараківський Г. М., Крилов А. А., Конопкін С. А., Клімов Є. А., Ошанін Д. А., Суходольський Г. С., Шадріков В. Д. і ін.).

Реалізуючи свої матеріальні й духовні потреби, людина за допомогою спілкування вступає в різного роду відносини: виробничі, політичні, ідеологічні, моральні й т.д. Виробничі відносини є

структуроутворюючим елементом всієї системи суспільних відносин. У процесі виробництва неминуче виникає потреба в різних видах діяльності, що пропонують планування, організацію, мотивацію й контроль, а також тісно пов'язані зі здійсненням цих функцій комунікації й прийняття рішень.

Слід зазначити також, що проблема професійної придатності та професійної діяльності по своїй сутності є проблемою взаємної адаптації людини до діяльності (її способів, змісту, умов, організації), тобто забезпечення придатності самої діяльності для людини («антропоцентричний» підхід), а також оцінки і формування придатності людини для конкретної діяльності чи групи діяльностей («професіоцентричний» підхід) [2].

Проблема волі, довільної й вольової регуляції поведінки й діяльності людини як складової професійної діяльності давно займає розуми вчених, викликаючи гострі суперечки й дискусії. Питання про сутність волі із самого початку його вивчення виявилось тісно пов'язаним із проблемою мотивації, з поясненням причин і механізмів активності людини. Вивчаючи волю, учені неминуче торкалися питань мотивації, а вивчаючи мотивацію - неминуче стосувалися й вольової регуляції. І це не випадково, тому що обидва ці напрямки в психології обговорюють ту саму проблему - механізми свідомої доцільної поведінки. Висловлюються різні точки зору щодо природи вольового зусилля, складу й сутності різних вольових якостей, способів їх розвитку. Значні труднощі є й при визначенні рівня розвитку цих якостей [3].

Дотепер погляди психологів різко розходяться навіть по самих вузлових питаннях, пов'язаних з даною темою. Проблемою вивчення волі займалися такі дослідники, як Ананьєв Б.Г., Гуревич К.М., Зімін П. П., Ільїн Є. П., Корнілов К. Н., Купцов І. І., Ляхова О. Н., Ланге М. М., Мясіщев В. М., Рубінштейн С. Л., Сеченов І. М., Сімонов П. В. та інші.

Психологічна характеристика професійної

придатності значною мірою визначає особливості її формування і прояву в майбутньому — у цьому плані психічний склад особистості, її здатності, спрямованість і інші риси виступають як передумови досягнення того чи іншого рівня професійної придатності, що виявляється в успішності навчання і реальної трудової діяльності, у задоволеності працею й у прагненні до професійного самовдосконалення [2, 3]. У цьому зв'язку особливо актуальним стає розвиток системи діагностики і прогнозування професійної придатності для рішення задач профорієнтації, добору, підбора, розподілу, атестації, експертизи фахівців, комплектування груп і т.д.

Метою дослідження було вивчення професійних та особистісних якостей майбутніх фахівців – вихователів дитячих навчальних закладів та засоби їх удосконалення.

Для практичного опрацювання обраної проблеми було сплановано і проведено психодіагностичне дослідження. В обстеженні брали участь студенти та магістранти ПНПУ ім. К.Д. Ушинського.

На першому етапі (діагностичному) за певними методиками було проведено дослідження вольових якостей, толерантності (терпимості), наполегливості та соціальної емпатії особистості [5]. Було виявлено, що по всіх показниках дослідження домінуючих

професійних та особистісних якостей у студентів визначено переважно середній та низький рівні. Тому нами було розроблено та впроваджено психокорекційну програму щодо удосконалення домінуючих професійних та особистісних якостей майбутніх фахівців – вихователів дитячих навчальних закладів.

Комплекс корекційних засобів включає до себе:

1. Оптимізація роботи персоналу за допомогою кадрового консалтингу [1].
2. Соціально-психологічний тренінг (СПТ) [1]. Базові методи СПТ складають групова дискусія і ігрові методи.
3. Індивідуальне психоконсультування [1].
4. Аутогенне тренування (АТ) [4].

Після проведення корекційних засобів ми зробили контрольне вимірювання домінуючих професійних та особистісних якостей за вищезначеними методиками.

Порівняльну характеристику вольових якостей особистості до та після корекції представлено на рис. 1

По результатам діагностики на рис. 1. ми бачимо, що переважним є середній рівень вольового потенціалу 50,9%, найменш вираженим є високий рівень вольового потенціалу 20%.

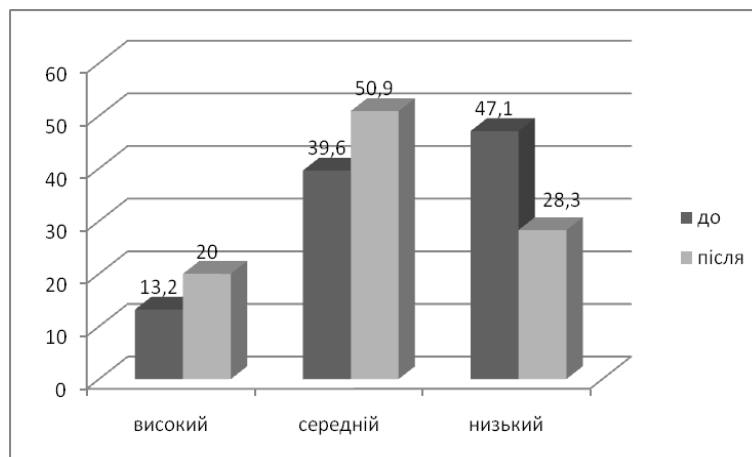

Рис. 1. Відсоткове співвідношення рівнів вольового потенціалу особистості до та після корекції

Порівняльну характеристику рівнів толерантності особистості до та після корекції представлено на рис. 2.

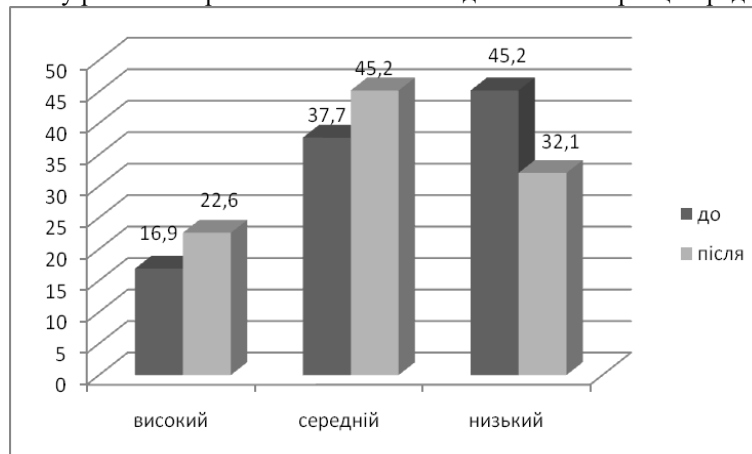

Рис. 2. Відсоткове співвідношення рівнів толерантності особистості до та після корекції

По результатам діагностики, які представлені на рис.2., ми бачимо, що переважним є середній рівень

терпимості 45,2%, найменш вираженим є високий рівень 22,6%.

Порівняльна характеристика рівнів наполегливості представлено на рисунку 3.

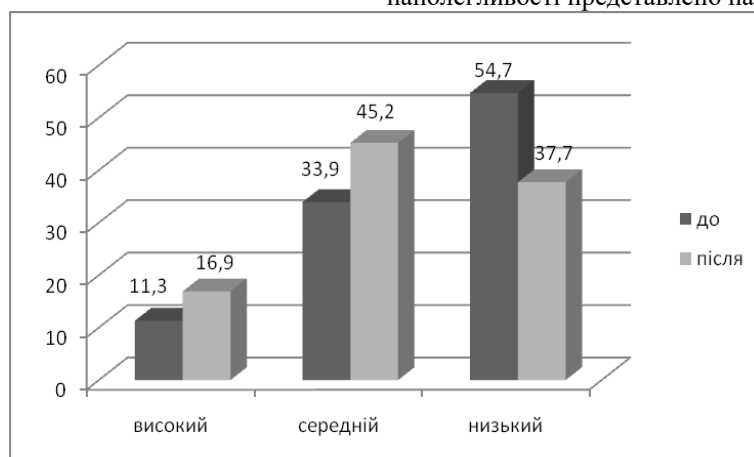

Рис. 3. Відсоткове співвідношення рівнів наполегливості особистості до та після корекції

По результатам діагностики, які представлені на рис. 3., ми бачимо, що переважним є середній рівень наполегливості 45,2%, найменш вираженим є високий рівень 16,9%.

Порівняльну характеристику рівнів соціальної емпатії до та після корекції представлено на рисунку 4.

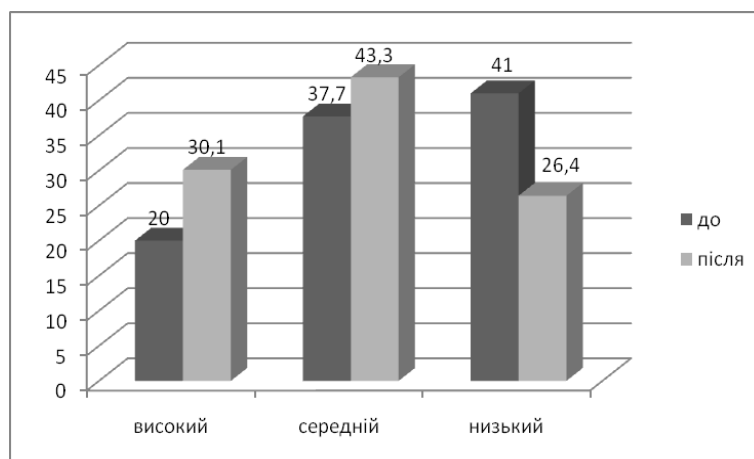

Рис. 4. Відсоткове співвідношення рівнів соціальної емпатії особистості до та після корекції

По результатам діагностики, які представлені на рис. 4., ми бачимо, що переважним є середній рівень соціальної емпатії 43,3%, найменш вираженим є низький рівень 26,4%.

Для перевірки ефективності впливу корекційних засобів нами було здійснено порівняння середніх

значень досліджуваних показників, отриманих до експерименту та після його завершення. Достовірність виявлених відмінностей перевірялася шляхом розрахунку t-критерію Ст'юдента. Результати цієї роботи наведені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Середні значення та значення t-критерію Ст'юдента, отримані під час експерименту за результатами попереднього та підсумкового тестування

Показники	Час тестування; x		t
	до експерименту	після експерименту	
Вольовий потенціал	26,1	34,5	2,21*
Рівні толерантності	1,5	2,4	2,01*
Рівні наполегливості	1,9	2,8	1,97
Рівні соціальної емпатії	2,4	2,9	1,83

Примітка. * - відмінності статистично достовірні на рівні $p < 0,05$.

Аналізуючи отримані результати, звернемо увагу на те, що за час, протягом якого тривала апробація запропонованої системи корекційних засобів, певні зміни відбулися майже за всіма діагностованими показниками. Так, виразність показника «вольовий

потенціал» у середньому зросла на – 8,4 бала, виразність показника «толерантності» у середньому зросла на – 0,9 бала, виразність показника «наполегливості» у середньому зросла на – 0,9 бала, виразність показника «соціальної емпатії» у

середньому зросло на – 0,5 бала.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що динаміка удосконалення домінуючих професійних та особистісних якостей спостерігається.

На підставі проведеного емпіричного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Встановлено, що високий рівень вольового потенціалу до корекції складав 13,2%, а після корекції складає 20%, тобто збільшився на 6,8%,
 - середній рівень до корекції складав 39,6%, а після корекції складає 50,9%, тобто збільшився на 11,3%,
 - низький рівень до корекції складав 47,1%, а зараз складає 28,3%, тобто знизився на 18,8%. Переважний рівень до корекції був низький, а став середній.
2. Визначено, що високий рівень толерантності (терпимості) до корекції складав 16,9%, а після корекції складає 22,6%, тобто збільшився на 5,7%.
 - середній рівень толерантності до корекції складав 37,7%, а після корекції складає 45,2%, тобто збільшився на 7,5%.
 - низький рівень толерантності до корекції складав 45,2%, а після корекції складає 32,1%, тобто знизився на 13,2%. Переважний рівень до корекції був низький, а став середній.
3. Доведено, що високий рівень наполегливості до корекції складав 11,3%, а після корекції складає 16,9%, тобто збільшився на 5,6%.
 - середній рівень наполегливості до корекції складав 33,9%, а після корекції складає 45,2%, тобто збільшився на 11,6%.
 - низький рівень наполегливості до корекції складав 54,7%, а після корекції складає 37,7%, тобто знизився на 17%. Переважний рівень до корекції був низький, а став середній.
4. Встановлено, що високий рівень соціальної емпатії до корекції складав 20%, а після корекції складає 30,1%, тобто збільшився на 10,1%,
 - середній рівень соціальної емпатії до корекції складав 37,7%, а після корекції складає 43,3%, тобто збільшився на 5,6%,
 - низький рівень соціальної емпатії до корекції складав 41%, а після корекції складає 26,4%, тобто знизився на 14,6%. Переважний рівень до корекції був низький, а став середній.
5. Виявлено, що при порівнянні середніх значень досліджуваних показників за t-критерієм Ст'юдента певні зміни відбулися майже за всіма діагностованими показниками, тобто різниця статистично значуща.
6. Доведено, що застосування спеціальних корекційних засобів протягом 6 місяців сприяє суттєвому удосконаленню домінуючих професійних та особистісних якостей майбутніх фахівців – вихователів дитячих навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авидон И. Тренинги взаимодействия в конфликте/ И. Авидон, О. Гончукова. – СПб. : Речь, 2008. – 190 с.
2. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности. Учебное пособие для вузов /Вячеслав Алексеевич Бодров. – М.: ПЕР СЭ, 2001. – 511с. – (Современное образование).
3. Ильин Е. П. Психология воли / Е.П.Ильин. – СПб.: Питер, 2000. – 288 с. – (Серия «Мастера психологии»).
4. Прыгунов П. Я. Психологическое обеспечение специальных операций: Ролевое поведение. Учебное пособие / П. Я. Прыгунов. – Изд-во ЕУФИМБ, 2000. – 300 с.
5. Фетискин Н. П. Социально -психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 490 с.

*Светлана Александровна Прокофьева-Акопова,
кандидат психологических наук, доцент,
доцент кафедры семейной и специальной педагогики и психологии,
Государственное учреждение «Южноукраинский национальный
педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина*

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДЕТСКИХ УЧЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

Психологическое изучение трудовой профессиональной деятельности позволяет не только обосновать пути, методы и способы совершенствования деятельности, но также исследовать фундаментальные явления психики (формирование субъекта труда, развитие способностей, становление личности профессионала, механизмы регуляции функциональных состояний, проявления личностных особенностей в трудовой деятельности т. д.).

В статье обосновано исследование формирования доминирующих профессиональных и личностных качеств будущих специалистов – воспитателей детских учебных учреждений, рассмотрены структура личности и волевые качества в аспекте профессиональной деятельности, психологические особенности человека в аспекте профориентации, а также компетентность как необходимое условие профессионализма; рассмотрены волевая регуляция и самомобилизация как составляющие профессиональных качеств личности.

Целью исследования было изучение профессиональных и личностных качеств будущих специалистов – воспитателей детских учебных заведений, и средства их усовершенствования.

В процессе исследования были выявлены уровни волевого потенциала, толерантности (терпимости), настойчивости и социальной эмпатии личности у студентов и магистрантов ЮНПУ имени К.Д. Ушинского

На основании психодиагностического исследования было определено, что по всем показателям доминирующих профессиональных и личностных качеств у студентов преимущественно средний и низкий уровни. Поэтому была разработана и внедрена психокоррекционная программа для усовершенствования доминирующих профессиональных и личностных качеств будущих специалистов – воспитателей детских учебных учреждений.

Комплекс коррекционных мероприятий включал:

- оптимизацию работы персонала с помощью кадрового консалтинга,
- социально-психологический тренинг (СПТ),
- индивидуальное психоконсультирование,
- аутогенную тренировку (АТ).

Проведение психокоррекционных мероприятий позволило предположить, что уровни доминирующих профессиональных и личностных качеств у студентов в процессе формирования профессиональных качеств повысятся, что и было доказано последующей контрольной диагностикой.

Достоверность выявленных отличий определялись путем расчета t-критерия Стьюдента.

Анализируя полученные результаты, стоит обратить внимание на то, что за время, на протяжении которого длилась апробация предложенной системы коррекционных мероприятий, определенные изменения произошли практически по всем диагностируемым показателям. Так, выразительность показателя «волевой потенциал» в среднем выросла на 8,4 балла, выразительность показателя «толерантность» в среднем выросла на 0,9 балла, выросла показателя «настойчивость» в среднем выросла на 0,9 балла, выросла показателя «социальная эмпатия» в среднем выросла на 0,5 балла.

Таким образом, можно сделать вывод, что динамика усовершенствования доминирующих профессиональных и личностных качеств будущих специалистов – воспитателей детских учебных учреждений наблюдается.

Ключевые слова: доминирующие профессиональные и личностные качества, будущие специалисты, профессиональная деятельность, компетентность, волевая регуляция, самомотивация.

Svetlana Prokofieva-Akopova

Ph.D., Assistant Professor,

*Assistant Professor at the Faculty of Family and Special Pedagogy and Psychology,
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»,
26, Staroportofrankivska Street, Odessa, Ukraine*

PROFESSIONAL QUALITIES FORMATION OF THE FUTURE EDUCATORS OF CHILDREN'S EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Psychological studies of the professional activity allows us not only to substantiate the ways, methods and means of improving activities, but also to investigate fundamental phenomena of the psyche (the formation of the subject of labour, the development of abilities, the formation of professional personality, the mechanisms of regulation of functional states, manifestations of personal characteristics in working activities, etc.).

The research of the formation of the dominant professional and personal qualities of future specialists-educators of children's educational institutions has been substantiated in the article; the person's structure and volitional qualities in the aspect of professional activity, person's psychological features in the aspect of professional orientation as well as competence as a necessary condition for professionalism have been considered. We have also considered strong-willed regulation and self-mobilization as components of person's professional qualities.

The aim of the study was to examine the professional and personal qualities of future specialists – teachers of children's educational establishments alongside with the means of their improvement.

The levels of the SUNPU's (South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky) students' volitional capacities, tolerance, persistence, empathy and social identity have been identified.

On the basis of psycho-diagnostic study, it was determined that all indicators of the dominant professional and personal qualities of the majority of students demonstrated a middium and low levels. Therefore, there was elaborated and implemented a psychocorrectional program aimed at the improvement of the dominant professional and personal qualities of future specialists - educators of children's educational institutions.

The complex of corrective actions included:

- optimization of the staff work through HR consulting,
- socio-psychological training (SPT),
- individual psychological consulting,
- autogenic training (AT).

The implementation of the psycho-corrective measures allowed us to assume that the levels of the students' prevailing professional and personal qualities would rise in the process of formation of professional qualities, which

was proved by means of the further controlling diagnosis.

The reliability of the designated differences were determined by calculating Student's t-test.

Analyzing the obtained results, it is worth paying attention to the fact that during the approbation time of the proposed system aimed at conducting corrective events certain changes had occurred within nearly all the diagnosed indicators. Thus, the expression index of the indicator «volitional capacity» on average has increased by 8.4 points, the indicator expression of "tolerance" on average has increased by 0.9 points, the indicator of «insistence» on average has increased by 0.9 points, the indicator «social empathy» has increased on average by 0.5 points.

Thus, we can conclude that the dynamics of the improvement of the specialists' (that one of the future educators' of children's educational institutions) prevailing professional and personal qualities has been observed.

Keywords: dominant professional and personal qualities, future specialists, professional activity, competence, volition regulation, self-mobilization.

Подано до редакції: 30.09.2016 р.

Рекомендовано до друку: 14.10.2016 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. Ф. Ліненко